

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0525U000189

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 11-04-2025

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Денисюк Василь Вікторович

2. Vasyl V. Denisyuk

Кваліфікація: к.філол.н., доц., 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор наук

Аспірантура/Докторантура: ні

Шифр наукової спеціальності: 10.02.01

Назва наукової спеціальності: Українська мова

Галузь / галузі знань: Не застосовується

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Не застосовується

Дата захисту: 15-05-2025

Спеціальність за освітою: Українська мова і література та народознавство

Місце роботи здобувача: Хмельницький національний університет

Код за ЄДРПОУ: 02071234

Місцезнаходження: вул. Інститутська, буд. 11, Хмельницький, Хмельницький р-н., 29016, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): Д 73.053.07

Повне найменування юридичної особи: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Код за ЄДРПОУ: 02125622

Місцезнаходження: бульвар Шевченка, буд. 81, Черкаси, Черкаський р-н., 18031, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Організація відсутня

Код за ЄДРПОУ: 00000000

Місцезнаходження: -----, Київ, 00000, Україна

Форма власності: Змішана

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 16

Тема дисертації:

1. Фразеологія українського писемного дискурсу XVI–XVIII ст.
2. Phraseology of Ukrainian written discourse of the 16th – 18th cc.

Реферат:

1. У дисертаційній праці на основі комплексної методології досліджено специфіку функціонування фразеологізмів у різних дискурсивних практиках української мови XVI–XVIII ст. З'ясовано, що лінгвісти по-різному трактують поняття «фразеологізм». Визначено ознаки фразеологізму, які з позицій діяchronії можуть бути перманентними і периферійними (відтворюваність, варіантність, стійкість, частотність, нарізнооформленість, фразеологічне значення, номінативність, метафоричність, експресивність). Урахування «часової» ознаки для з'ясування еволюції стійких сполучень слів у діяchronії дало підстави вважати фразеологізмом дво- або кількаслівну одиницю з різним ступенем ідіоматичності та метафоричності її складників, здатну до відтворюваності. Запропоновано методологію діяchronійного студювання фразеологізмів, що ґрунтована на таких ключових позиціях: 1) урахування суспільно-історичних умов, репрезентованих подіями політичного, соціального чи панівного ідеологічного, зокрема й релігійного, характеру; 2) знання зовнішньої та внутрішньої еволюції жанрів і стилів; 3) розуміння модусу мови; 4)

усвідомлення антропоцентричності тексту; 5) застосування дослідницького лінгвістичного інструментарію для виокремлення фразеологізмів. Доведено, що фразеологічна система сучасної української мови є продуктом тривалого історичного розвитку, який у той чи в той хронологічний період об'єднував у собі різностильові та різножанрові мовні практики. Зв'язок між ними вибудовано навколо семантики етимона ключової лексики фразеологізму, яка володіла фразотвірними потенціями і зумовлювала функціонування фразеологізмів із відповідним лексичним складником у тому чи в тому дискурсі. Аналіз фразеологічної одиниці з позицій дискурсу дає підстави для виявлення фразеологічної креативності, тому що в кожному тексті (окрім стандартизованих) використання фразеологізмів позначене індивідуальними вподобаннями автора, вибір стійкого сполучення слів зумовлений прагматикою створення тексту відповідного дискурсу. Проаналізований матеріал засвідчує використання в текстах різних дискурсів фразеологічних одиниць, які продовжували киеворуську писемну традицію або були утворені чи запозичені українською мовою в досліджуваний період. Проаналізовані на матеріалі різних дискурсивних практик стійкі сполучення слів свідчать про складні процеси у фразеологічній системі української мови XVI–XVIII ст.: вплив інших мов, запозичення і трансформація на власномовному ґрунті фразеологізмів із давніх мов, статус авторів (переважно особи церковного сану), що певною мірою визначав і статус уживаного ними варіанта тієї чи тієї фразеологічної одиниці. Студійовані тексти документують проникнення живомовної фразеології в щоденниковий, епістолярний, проповідницький та інші дискурси, репрезентуючи міжстильову взаємодію, що є однією з важливих тенденцій розвитку української мови. Кожен із дискурсів засвідчує успадкування новою українською мовою аналізованих фразеологічних одиниць. Окремі фразеологізми (загнати в тарапати, посадити на армату, за рукою) вперше отримали в дисертації історико-етимологічний коментар, деякі – уточнення генези або першої писемної фіксації (мафусаїлів вік, положити в довгий ящик та ін.).

2. It has been determined that linguists have diverse interpretations of the concept of a «phraseological unit». Language historians analyze phraseological units through two dichotomies: «synchrony vs. diachrony» and «dynamics as an inherent characteristic of language vs. stability as an inherent characteristic of phraseological units». The features of phraseological units have been identified, which, from a diachronic perspective, can be either permanent or peripheral. These features include reproducibility, variability, stability, frequency, separability, phraseological meaning, nominative function, metaphoricity, and expressiveness. The consideration of the «temporal» characteristic in examining the evolution of fixed word combinations diachronically has led to the conclusion that a phraseological unit can be a two-word or multi-word expression with varying degrees of idiomaticity and metaphoricity of its components, provided it possesses the ability to be reproduced. A refined methodology for the diachronic study of phraseological units has been proposed, founded on the following key principles: 1) a comprehensive consideration of socio-historical conditions, encompassing political, social, and dominant ideological factors, including religious influences; 2) a profound understanding of the external and internal evolution of genres and styles; 3) an accurate comprehension of the linguistic mode; 4) an acknowledgment of the anthropocentric nature of texts; 5) the application of advanced linguistic research tools for the precise identification of phraseological units. It has been convincingly demonstrated that the phraseological system of modern Ukrainian is the outcome of a complex and prolonged historical evolution. This evolution, during various chronological periods, integrated a broad spectrum of stylistic and genre-specific linguistic practices. The interconnections between these practices were structured around the semantics of the etymon of the key lexeme within the phraseological unit. This etymon not only exhibited substantial phrase-forming potential but also determined the functional deployment of phraseological units containing the corresponding lexical component across different discourses. The examination of phraseological units from a discourse-oriented perspective enables the identification of phraseological creativity, characterized by the nuanced and context-sensitive use of phraseological units. In each text excluding standardized ones, the deployment of these units reflects the author's individual stylistic preferences, while the selection of fixed expressions is dictated by the pragmatic objectives pertinent to the creation of a text within a specific discourse. The analyzed material illustrates the use of phraseological units across a variety of discourses, encompassing both continuations of the Old Kyivan written tradition and those that emerged or were borrowed into the Ukrainian language during the examined period. The

analysis of stable word combinations across various discursive practices highlights the intricate processes within the phraseological system of the Ukrainian language during the 16th – 18th cc. These processes encompass the influence of other languages, the borrowing and adaptation of phraseological units from ancient languages into the native linguistic context, and the status of the authors – predominantly ecclesiastical figures, which, to a certain extent, influenced the status and variation of the phraseological units they employed. The examined texts document the infiltration of colloquial phraseology into diary, epistolary, homiletic, and other discourses, illustrating the phenomenon of interstyle interaction, i. e., one of the key trends in the evolution of the Ukrainian language. Each of these discourses demonstrates how the analyzed phraseological units were inherited by modern Ukrainian. Several phraseological units, such as UA загнути в тарапати (zahnaty v tarapaty) ‘to drive into trouble’, UA посадити на армату (posadyty na armatu) ‘to set up for failure’, and UA за рукою (za rukoiu) ‘at hand’, have been provided with historical-etymological commentary for the first time in this dissertation. Additionally, the genesis and earliest documented usage of others, such as UA мафусаїлів вік (mafusailiv vik) ‘Methuselah’s age’ and UA пожити в довгий ящик (polozhyty v dovyhi yashchyk) ‘to put on the back burner’ etc., have been clarified.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

1. Денисюк В. В. Функціонування лексики на позначення стихійних явищ в українській мові XVI–XVIII ст. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 2020. Vol. 65. Issue 2. Pp. 237–248.
2. Денисюк В. Дослідження історичної фразеології в українському мовознавстві (50–ті рр. XX ст. – 20–ті рр. XXI ст.). *Ezikov svyat*. 2022. Vol. 20. Issue 1. Pp. 29–43.
3. Денисюк В. В. Фразеологія ділової документації Івана Мазепи в контексті розвитку фразеологічного фонду української мови. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки / Visnyk Universitetu imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologicni Nauki*. 2022. Vol. 2. Issue 24. Pp. 180–192.
4. Денисюк В. В. Українські інтермедії XVII–XVIII ст. як джерело вивчення фразеології. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації» : зб. наук. праць*. 2010. Вип. 22 (61). Т. 4. Ч. 1. С. 141–147.
5. Денисюк В. В. Гомілійний текст XVII ст.: фразеологічний аспект вивчення. *Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць*. 2010. Вип. 29. С. 32–40.
6. Денисюк В. В. Роль сакральних текстів у засвоєнні біблійної фразеології. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : зб. наук. праць*. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. Вип. 519–522: Слов’янська філологія. С. 351–359.
7. Денисюк В. В. Українська середньовічна педагогіка у світлі фразеології (на матеріалі українських інтермедій XVII–XVIII ст.). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. Вип. 100. С. 47–49.
8. Денисюк В. В. Вербалізація смерті в літописному дискурсі (фразеологічний рівень). *Мовознавчий вісник : зб. наук. праць*. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2011. Вип. 12–13. С. 24–30.
9. Денисюк В. В. Відображення негативних соціальних явищ у фразеології. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 8. С. 242–246.

- 10. Денисюк В. В. Народна основа фразеології українських інтермедій XVII–XVIII ст. Вісник Львівського університету. Серія філологічна : зб. наук. праць. Львів : Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Вип. 56. Ч. 1. С. 172–179.
- 11. Денисюк В. В. «Матеріали...» І. І. Срезневського як джерело дослідження динаміки фразеологічного фонду української мови. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1021. Серія: Філологія. Харків : Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. Вип. 66. С. 25–30.
- 12. Денисюк В. В. Фразеологізми як засіб стандартизації ділового тексту (на матеріалі ділової документації Івана Мазепи). Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство) : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 5. С. 200–206.
- 13. Денисюк В. Фразеологія документів Брацлавського воєводства. Волинь – Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіональних проблем. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2015. Вип. 26. С. 88–93.
- 14. Денисюк В. В. Античний світ фразеології української поезії середини XVII ст. Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету : зб. наук. праць. Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. Вип. 13. С. 263–270.
- 15. Денисюк В. В. Фразотвірна концепція О. О. Потебні і проблеми фразотворення. Мовознавство. 2015. № 6. С. 52–65.
- 16. Денисюк В. В. Репрезентація парадигми обману у фразеології української мови XVI–XVIII ст. Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць. Харків : Вид-во ХНПУ, 2016. Вип. 41. С. 110–116.
- 17. Денисюк В. В. Рецепція античності в українській середньовічній свідомості. Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. праць. Хмельницький : ХНУ, 2016. Вип. 10. Ч. 1. С. 200–204.
- 18. Денисюк В. В. Варіантність фразеологічних одиниць (на матеріалі східнослов'янської середньовічної історіографії). Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : зб. наук. праць. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2017. Вип. 16. С. 87–96.
- 19. Денисюк В. В. Приватний епістолярій XVIII ст.: комунікативно-прагматичний аспект. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Кам'янець-Подільський : «Аксиома», 2017. Вип. 44. С. 116–120.
- 20. Денисюк В. Рефлексія українсько-польських старожитніх фразеологічних паралелей. Українська полоністика. 2019. Т. 16. С. 24–32.
- 21. Денисюк В. Динамічні процеси у фразеології ділового дискурсу української мови XVI–XVII ст. Волинь – Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіональних проблем. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2020. Вип. 31. С. 29–40.
- 22. Денисюк В. Польські «неприємності» в українській фразеології. Українська полоністика. 2021. Вип. 19. С. 30–40.
- 23. Денисюк В. В. Фразеологія щоденникового дискурсу української мови першої половини XVIII ст. Мовознавчий вісник : зб. наук. праць. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2021. Вип. 30. С. 14–23.
- 24. Денисюк В. Епістолярій Лазаря Барановича як джерело вивчення динаміки фразеологічного складу української мови другої половини XVII ст. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки : науковий журнал. Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2022. Вип. 1 (96). С. 87–102.
- 25. Денисюк В. В. Епістолярний дискурс української мови другої половини XVII ст. крізь призму фразеології. Мовознавчий вісник : зб. наук. праць. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2022. Вип. 33. С. 24–36.
- 26. Денисюк В. Семантика та функціонування фразеологізму бути у ручки. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Ужгород : ПП Данило С. І., 2023. Вип. 2 (50). С. 161–167.
- 27. Денисюк В. В. Фразеологія проповідей Антонія Радивиловського. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 2012. Vol. 57. Issue 2. Pp. 333–355.

- 28. Денисюк В. В. Польський вплив на формування фразеологічної системи української мови XVI–XVIII ст. *Rozdroża. Polsko-ukraiński dyskurs humanistyczny*. Poznań – Humań – Częstochowa, 2013. Вип. 2. С. 132–138.
- 29. Денисюк В. Біблійноонімна фразеологія української поезії середини XVII ст. *Hungaro-Ruthenica*. Szeged, 2015. Vol. VII. С. 63–78.
- 30. Денисюк В. В. «Шлюбные» требы и чины в свете фразеологии (на материале «Требника» Петра Могилы). Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки. Т. II: Актуальні питання історії, мови та культури українців республіки Молдова : зб. наук. статей. Кишинів, 2016. С. 239–248.
- 31. Денисюк В. Гетьманський епістолярій крізь призму фразеології (на матеріалі листів Івана Мазепи). *UCRAINICA X. Současná ukrajínistika: problémy jazyka, literatury a kultury*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2023. S. 101–106.
- 32. Денисюк В. В. Фразеологізм біла голова в системі фемінітивів української мови XVI – першої половини XVII ст. Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. праць. Хмельницький : ХНУ, 2009. Вип. 4. С. 56–59.
- 33. Денисюк В. Виразальні можливості соматичних фразеологізмів у полемічному тексті. Писемні пам'ятки: сучасне прочитання. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2011. С. 122–128.
- 34. Денисюк В. В. Фразеологія творів Герасима Смотрицького. Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. праць. Хмельницький : ХНУ, 2012. Вип. 5. С. 56–64.
- 35. Денисюк В. Українсько-польські старожитні фразеологічні паралелі. Писемні пам'ятки: від картотеки до словника. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013. С. 135–145.
- 36. Денисюк В. В. Адам в українській фразеології. Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. праць. Хмельницький : ХНУ, 2013. Вип. 6. Ч. 1. С. 62–69.
- 37. Денисюк В. В. Якими дісталися до нас голубок Ноя та осел Валаама? Науковий часопис Східноpodільського лінгвокраєзнавчого центру : зб. наук. праць студентів, магістрантів, викладачів. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. Вип. 4. С. 96–101.
- 38. Денисюк В. Народна фразеологія в полемічному дискурсі Івана Вишенського. Писемні пам'ятки: стилі і жанри. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2016. С. 92–100.
- 39. Денисюк В. Український поетичний дискурс середини XVII ст. та античність. Цінності та виклики : матеріали міжнародної наукової конференції «Мовне і культурне розмаїття у Центральній та Східній Європі: цінності та виклики» (26–27 березня 2015 р., м. Берегово) : у 2 тт. Ужгород : Аутдор-Шарк, 2016. Т. II. С. 284–289.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впровадження не планується

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Дидик-Меуш Ганна Михайлівна
2. Hanna M. Dydyk-Meush

Кваліфікація: д. філол. н., с.н.с., 10.02.01**Ідентифікатор ORCID ID:** Не застосовується**Додаткова інформація:****Повне найменування юридичної особи:** Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України**Код за ЄДРПОУ:** 03534498**Місцезнаходження:** вул. Козельницька, буд. 4, Львів, 79026, Україна**Форма власності:** Державна**Сфера управління:** Національна академія наук України**Ідентифікатор ROR:****Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Гнатюк Лідія Павлівна
2. Lidia P. Hnatyuk

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.01**Ідентифікатор ORCID ID:** Не застосовується**Додаткова інформація:****Повне найменування юридичної особи:** Київський національний університет імені Тараса Шевченка**Код за ЄДРПОУ:** 02070944**Місцезнаходження:** вул. Володимирська, буд. 60, Київ, 01033, Україна**Форма власності:****Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України**Ідентифікатор ROR:** Не застосовується**Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Міняйло Роман Вікторович
2. Roman V. Miniailo

Кваліфікація: д. філол. н., доцент, 10.02.01**Ідентифікатор ORCID ID:** Не застосовується**Додаткова інформація:****Повне найменування юридичної особи:** Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради

Код за ЄДРПОУ: 02125591

Місцезнаходження: провулок Руставелі, буд. 7, Харків, Харківський р-н., 61001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Мартінова Ганна Іванівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Мартінова Ганна Іванівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Таран А. А.

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна